

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

304

Gospodarka turystyczna w regionie

**Rynek turystyczny – współczesne trendy,
problemy i perspektywy jego rozwoju**

Redaktor naukowy

Andrzej Rapacz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Projekt współfinansowany z budżetu województwa dolnośląskiego

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-366-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Matylda Awedyk, Maciej Makarewicz, Justyna Weltrowska , Indywidualne <i>city break</i> jako reprezentacyjny trend turystyki europejskiej w XXI wieku	11
Matylda Awedyk, Sandra Starczewska, Justyna Weltrowska , Rynek prywatnych apartamentów jako uzupełnienie oferty hotelarskiej w Poznaniu	19
Agata Balińska , Konkurencyjność Polski Wschodniej jako destynacji turystycznej w ocenie słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku SGGW	29
Katarzyna Bieluszko , Oczekiwania klientów hotelowych dotyczące cen w Internecie a działania hoteli na rynku elektronicznej dystrybucji.....	40
Krzysztof Celuch , Rola jednostek Convention Bureau w marketingu regionów turystycznych w Polsce	50
Ewa Dziedzic , Polityka kulturalna władz miejskich a rozwój turystyki.....	60
Piotr Gryszel , Wielokulturowość Dolnego Śląska jako produkt edukacyjnej turystyki kulturowej	69
Mikołaj Jalinik , Perspektywy rozwoju gospodarstw agroturystycznych na obszarze Puszczy Białowieskiej	78
Małgorzata Januszewska, Daria E. Jaremen, Elżbieta Nawrocka , Rola turystyki społecznej w równoważeniu konsumpcji turystycznej	90
Mirosław Januszewski , Zróżnicowanie aktywności turystycznej młodzieży uczącej się w powiecie wałbrzyskim.....	103
Anna Jęczmyk, Magdalena Maćkowiak , Lokalne grupy działania jako przykład współpracy sieciowej sprzyjającej tworzeniu produktu turystycznego	114
Zygmunt Kruczek , Znaczenie szlaków kulturowych dla rozwoju turystyki edukacyjnej	124
Magdalena Maćkowiak, Anna Jęczmyk , Strategia <i>hands-on activity</i> w turystyce wiejskiej i jej wykorzystanie w tworzeniu edukacyjnych produktów turystycznych.....	134
Beata Madras-Majewska, Janusz Majewski , Apiturystyka jako forma turystyki edukacyjnej	144
Janusz Majewski, Marcin Idzik , Regionalne zróżnicowanie aktywności turystycznej Polaków	153
Andrej Malachovský, Simona Murínová , Cestovný ruch na Slovensku v kontexte vývoja v Európe.....	163
Barbara Marciszewska , Turystyka edukacyjna – kontekst społeczny i ekonomiczny	174

Mirosław Marczak , Branding w turystyce – przykłady wykorzystania przez narodowe organizacje turystyczne w wybranych krajach	182
Izabela Michalska-Dudek , Pojęcie, rodzaje i motywy lojalności klientów przedsiębiorstw turystycznych	191
Agnieszka Niezgoda , Prosument na rynku turystycznym – próba zdefiniowania	203
Stefan Nowak , Struktura finansowania działalności lokalnych organizacji turystycznych	211
Katarzyna Orfin , Rola platform internetowych w działaniach promocyjnych jednostek terytorialnych w zakresie turystyki	220
Eugenia Panfiluk , Analiza ekonomicznych wyników działalności inwestycyjnej w sektorze turystycznym. Studium przypadku województwa podlaskiego	230
Renata Przeorek-Smyka , Determinanty prawne zrównoważonego rozwoju turystyki w Unii Europejskiej i w Polsce. Wybrane problemy	241
Sławomir Pytel, Grzegorz Jankowski , Wpływ migracji osób starszych na rynek pracy w obszarach atrakcyjnych turystycznie w Polsce.....	253
Andrzej Rapacz , Możliwości finansowania rozwoju turystyki społecznej w Polsce.....	264
Kristina Šambronská, Daniela Matušiková, Anna Šenková , Measuring service quality of hotel establishments on the base of GAP model with emphasis of dimension of service reliability	274
Renata Seweryn, Agata Niemczyk , Targi jako platforma bezpośredniej komunikacji branżowej (w świetle opinii zwiedzających Międzynarodowe Targi Gastronomiczne EuroGastro 2012).....	283
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska , Popyt na rynku turystyki wiejskiej w Polsce w świetle badań empirycznych	291
Aleksandra Sychała, Sylwia Graja-Zwolińska , Specyfika turystyki edukacyjnej na obszarach chronionych. Studium przypadku polskich parków narodowych	304
Monika Staszek, Teresa Brzezińska-Wójcik, Andrzej Świeca , Analiza ofert polskich touroperatorów na sezon 2012/2013 na podstawie turystyki wyjazdowej do Tunezji – jednego z najpopularniejszych kierunków wakacyjnych.....	314
Adam R. Szromek , Wskaźniki funkcji turystycznej i ich współzależność z innymi wskaźnikami ekonomicznymi na przykładzie polskiej gospodarki w latach 2000-2010	325
Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik , Motywy uprawiania turystyki aktywnej przez studentów	339
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek, Renata Krukowska , Ocena postaw społeczności lokalnej do rozwoju turystyki na przykładzie zwierzyńca	347
Piotr Zawadzki , <i>City placement</i> jako element promocji produktu turystycznego miast	358

Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński, Atrakcyjność turystyczna Buska-Zdroju w opinii jego mieszkańców.....	368
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński, Poniemie jako przykład przestrzeni o szerokich możliwościach rozwoju turystyki edukacyjnej.....	379

Summaries

Matylda Awedyk, Maciej Makarewicz, Justyna Weltrowska, Individual city break as a representative trend in the XXIst century European tourism.	18
Matylda Awedyk, Sandra Starczewska, Justyna Weltrowska, Private apartments as a complement for hotels. Case study of Poznań accommodation market.....	28
Agata Balińska, Competitiveness of eastern Poland as a tourist destination in the opinion of students of the University of the Third Age of Warsaw University of Life Sciences	39
Katarzyna Bieluszko, Customer expectations for online hotel prices and hotels activities on the e-market.....	49
Krzysztof Celuch, The role of Convention Bureaux in tourism regions marketing in Poland.....	59
Ewa Dziezic, Cultural policy of city governments vs. tourism development	68
Piotr Gryszel, Multiculturalism of Lower Silesia as a product of educational cultural tourism	77
Mikołaj Jalinik, Functioning and development prospects of agritourism farms in Białowieża municipality.....	89
Małgorzata Januszewska, Daria E. Jaremen, Elżbieta Nawrocka, The role of social tourism in balancing tourism consumption	102
Mirosław Januszewski, Tourism activities diversification of the learning youth in Wałbrzyski district	113
Anna Jęczmyk, Magdalena Maćkowiak, Local Action Groups as an example of cooperation network favorable in creating a tourism product....	123
Zygmunt Kruczek, The importance of cultural routes for the development of educational tourism.....	133
Magdalena Maćkowiak, Anna Jęczmyk, The strategy of hands-on activity in rural tourism and its use in creating tourism educational products	143
Beata Madras-Majewska, Janusz Majewski, Apitourism as a form of educational tourism.....	152
Janusz Majewski, Marcin Idzik, Regional differentiation of tourism activity of Poles.....	162
Andrej Malachovský, Simona Murínová, Tourism in Slovakia in the context of development in Europe	173

Barbara Marciszewska , Educational tourism: social and economic context	181
Mirosław Marczak , Branding in tourism: examples of its use by National Tourism Organizations (NTO) in selected states	190
Izabela Michalska-Dudek , Notion, types and motives of loyalty of tourist enterprises clients	202
Agnieszka Niezgoda , Prosumer on the tourist market – attempt to define	210
Stefan Nowak , Financial structure of Local Tourist Organizations	219
Katarzyna Orfin , Role of internet platforms in promotion activities of territorial units in the area of tourism.....	229
Eugenia Panfiluk , The analysis of economic results of investment activity in tourist sector. Case study of Podlasie Voivodeship	240
Renata Przeorek-Smyka , Law determinants of sustainable tourism development in the UE and Poland. Selected problems	252
Sławomir Pytel, Grzegorz Jankowski , Retirees and their influence on the labour market in tourists areas in Poland	263
Andrzej Rapacz , Possibilities for financing the development of social tourism in Poland.....	273
Kristína Šambronská, Daniela Matušíková, Anna Šenková , Pomiar jakości obsługi hoteli na podstawie modelu GAP z podkreśleniem wymiaru niezawodności usług.....	282
Renata Seweryn, Agata Niemczyk , Fairs as a platform of the trade direct communication (on the basis of the opinions of visitors of International Food Service Trade Fair EuroGastro 2012)	290
Jan Sikora, Agnieszka Wartecka-Ważyńska , Demand on the market of rural tourism in Poland in the light of empirical studies	302
Aleksandra Sychała, Sylwia Graja-Zwolińska , Specifics of educational tourism in protected areas. Case study of Polish national parks	313
Monika Staszek, Teresa Brzezińska-Wójcik, Andrzej Świeca , The analysis of Polish tour operators' offers for the season 2012/2013 on the basis of an outbound tourism to Tunisia – one of the most popular holiday destinations.	324
Adam R. Szromek , Indicators of tourist function and their correlation with other economic indicators on the example of Polish economy in 2000-2010..	338
Rajmund Tomik, Andrzej Hadzik , Students' motivations for participation in active sport tourism	346
Andrzej Tucki, Ewa Skowronek, Renata Krukowska , Evaluation of residents' attitudes to tourism development on the example of Zwierzyniec ..	357
Piotr Zawadzki , City placement as an element of town tourism product promotion	367
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński , Tourist attractiveness of Busko-Zdrój in the opinion of its inhabitants	378
Artur Zieliński, Krzysztof Czerwiński , Ponidzie as an example of the area with the wide range of development opportunities in terms of educational tourism.....	388

Andrzej Tucki, Ewa Skowronek, Renata Krukowska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

OCENA POSTAW SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ DO ROZWOJU TURYSTYKI NA PRZYKŁADZIE ZWIERZYŃCA

Streszczenie: Rozwój turystyki w skali lokalnej i regionalnej oraz skutki z tym związane stanowią jeden z głównych problemów badawczych w geografii turystyki. Jednak w polskiej literaturze przedmiotu rozważania dotyczące opinii mieszkańców na temat rozwoju turystyki stanowią stosunkowo nowy poligon badawczy. Celem niniejszego artykułu jest analiza postaw ludności miejscowej wobec rozwoju turystyki. Praca stanowi również głos w dyskusji dotyczącej metod i narzędzi stosowanych w studiach nad tego typu zjawiskami. Wyniki badań wykazały, że na ogół mieszkańcy pozytywnie odnieśli się do rozwoju turystyki na terenie gminy, aczkolwiek są przeciwni nowym atrakcyjnym wprowadzanym do przestrzeni turystycznej. Wśród analizowanych zmiennych istotną statystycznie okazała się tylko pleć.

Słowa kluczowe: postawa, społeczność lokalna, TIAS, rozwój turystyki

1. Wstęp

Według *Słownika Języka Polskiego* [1979] „nastawienie” oznacza postawę wobec kogoś i czegoś lub ustosunkowanie się do kogoś, czegoś. Terminem zbliżonym i powszechnie występującym w literaturze zagranicznej jest „postawa” (*attitude*)¹. M. Marody [1976] poprzez postawę rozumie ogół względnie trwałych dyspozycji do oceniania danego przedmiotu i emocjonalnego na ten przedmiot reagowania. Zdaniem autorki warto również rozpatrzyć towarzyszące tym dyspozycjom względnie trwałe przekonania o naturze i własnościach danego przedmiotu oraz względnie trwałe dyspozycje do zachowania się wobec analizowanego przedmiotu.

Rozwój turystyki w skali lokalnej i regionalnej, korzyści oraz konsekwencje z tym związane stanowią jeden z głównych problemów badawczych w geografii turystyki [Warszyńska 1999; Kurek, Mika 2007; Alejski, Winiarski 2003; Jafari

¹ Termin „postawa” wprowadzony został przez W.J. Thomasa i F. Znanieckiego we wstępie do *Polish Peasant in Europe and America* dla oznaczenia procesów indywidualnej świadomości, determinujących zarówno aktualne, jak i potencjalne reakcje każdej osoby wobec społecznego świata.

1990, 2001]. Znaczenie turystyki na poziomie lokalnym często postrzegane jest (głównie od lat 60.) poprzez pryzmat jej pozytywnego oddziaływania na miejscową gospodarkę [Jafari 1990]. Powszechnie uważa się, że rozwój sektora turystycznego na danym obszarze przyczynia się do wzrostu poziomu zatrudnienia lokalnej społeczności oraz wzrostu dochodu, a także tworzy liczne udogodnienia dla ludności miejscowej (możliwość rekreacji, zakupów itp.). Jak zauważa Jafari [1990, 2001], dalszy rozwój studiów nad turystyką i jej wpływem na środowisko geograficzne pod koniec XX w. stanowią prace nad negatywnymi jej skutkami [m.in. Doxey 1975; Butler 1980; Przeclawski 1986]. Przyczyniły się one do włączenia koncepcji rozwoju zrównoważonego w studia nad turystyką i rozwojem obszarów recepcji turystycznej już w latach 80. [Choi, Sirakaya 2006]. Obecnie w literaturze przedmiotu podkreśla się potrzebę uwzględnienia opinii ludności miejscowej oraz włączenia jej w procesy planistyczne i decyzyjne związane z rozwojem lokalnym miejscowości [Latkova, Vogt 2012; Nunkoo, Ramkissoon 2012]. Dlatego też w ostatnich latach coraz więcej badaczy, zarówno teoretyków, jak i praktyków, podejmuje problematykę oceny skutków rozwoju turystyki dla społeczności lokalnych, m.in. w nurcie badań obszarów recepcyjnych w warunkach rozwoju zrównoważonego [np. w Polsce: Niezgoda 2006a, b]. Ponadto stosowane są modele i teorie wyjaśniające naturę i charakter postaw mieszkańców wobec rozwoju turystyki [Ap 1992; Lankford 1994; Jurowski i in. 1997].

W zagranicznej literaturze przedmiotu problematyka percepcji skutków rozwoju turystyki przez mieszkańców podejmowana była dość powszechnie już w latach 70. [Perdue i in. 1987; Lankford, Howard 1994; Jurowski i in. 1997]. Na ogół relacje pomiędzy turystyką a społecznością lokalną określane są w trzech kategoriach badawczych: wpływu na lokalną gospodarkę, antropogenizacji środowiska przyrodniczego oraz zmian w sferze społeczno-kulturowej [Gunn 1988; Latkova, Vogt 2012; Vargas-Sanchez i in. 2009]. W polskiej literaturze badania dotyczące postaw ludności miejscowej wobec rozwoju turystyki i jej skutków pojawiają się stosunkowo rzadko, a ich aparat badawczy cechuje się prostotą i niewielkim zastosowaniem bardziej zaawansowanych metod². Analizowaną problematykę poruszają w swoich pracach m.in.: H. Gogolewska [1990], K. Przeclawski [1991, 1994, 1996], E. Dziedzic [1998], K. Komorowska [2003], J. Kosmaczewska [2007], L. Mazurkiewicz i A. Kowalczyk (red.) [2008], P. Gryszel [2011], M. Kachniewska [2011], P. Majdak [2011] czy Niezgoda [2006a, b; 2011].

Celem niniejszego artykułu jest ocena postaw lokalnej społeczności gminy Zwierzyniec względem rozwoju turystyki. Praca stanowi również głos w dyskusji dotyczącej narzędzi i metod stosowanych w studiach nad tego typu zjawiskami i jest przyczynkiem do metodologicznych studiów nad percepcją i nastawieniem

² Zazwyczaj w wynikach badań analizie poddawane są procenty odpowiedzi na poszczególne pytania kwestionariusza.

mieszkańców do rozwoju turystyki i związanych z nim skutków. Stanowi ponadto próbę przybliżenia i zweryfikowania w warunkach polskich modelu oceny rozwoju turystyki przez mieszkańców, opracowanego przez Lankforda i Howarda [1994].

2. Obszar badań

Analizą objęto miejsko-wiejską gminę Zwierzyniec, położoną w województwie lubelskim, w makroregionie fizyczno-geograficznym Roztocze. Wraz z siedzibą, Zwierzyńcem, należy do najbardziej znanych i najczęściej odwiedzanych przez turystów terenów makroregionu. O jej atrakcyjności decyduje unikalny krajobraz naturalny, obecność doliny Wieprza, stawów Echo, zalewu Rudka oraz Lasów Kosobudzko-Zwierzynieckich, objętych ochroną prawną jako Roztoczański Park Narodowy (RPN; od 1974 r.). Walory przyrodnicze uzupełniane są elementami dziedzictwa kulturowego, m.in. zabytkami Zwierzyńca, do których należą: XVIII-wieczny kościół na wyspie, zespół budynków Zarządu Ordynacji Zamojskiej (XVIII-XIX w.), zabytkowa zabudowa przemysłowa i mieszkalna, XVIII-wieczny układ przestrzenny oraz tradycyjna zabudowa wsi. Tradycje turystyczne Zwierzyńca sięgają XVI w., kiedy utworzono tutaj letnią rezydencję rodu Zamojskich [Krukowska, Jóźwik 2006].

W związku z RPN i cennymi walorami wypoczynkowymi, coraz większy wpływ na charakter gospodarki Zwierzyńca mają od pewnego czasu usługi, w tym turystyczne. W roku 2011 wśród ogółem 465 podmiotów gospodarczych w usługach odnotowano 348 firm (75%), z czego 48 (10%) w sekcji I (usługi noclegowe i gastronomiczne) [www.stat.gov.pl]. Celowy dla gospodarki gminy wydaje się dalszy rozwój usług turystycznych oparty na wykorzystaniu stosunkowo dużego potencjału turystycznego, co potwierdzają studia A. Tuckiego [2009, 2011]. W rankingu regionalnym gmina zajmuje piąte miejsce, tuż za tak znanymi ośrodkami turystycznymi, jak: Kazimierz Dolny, Janów Lubelski, Włodawa i Krasnobród.

Według danych GUS [www.stat.gov.pl] w 2011 r. na terenie gminy Zwierzyniec zarejestrowanych było 5 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym 3 całoroczne. Liczba miejsc noclegowych wyniosła 231, w tym całorocznych 99. Z miejsc noclegowych skorzystało 6116 osób, w tym 50 turystów zagranicznych.

Według danych Urzędu Miejskiego w Zwierzyńcu w czerwcu 2012 r. w gminie zlokalizowanych było 99 obiektów noclegowych oferujących łącznie 2,5 tys. miejsc noclegowych³. Odnosząc te dane do informacji gromadzonych przez GUS, można stwierdzić, że dominują tutaj agroturystyka i kwatery prywatne. Zdecydowana większość obiektów noclegowych znajduje się w Zwierzyńcu (83 obiekty – 83,8%). Baza gastronomiczna istnieje tylko w Zwierzyńcu i w Wywłocze i obejmuje 7 obiektów (850 miejsc konsumenckich [Strategia rozwoju... 2010]).

³ Według danych LOT „Roztocze” cały region dysponuje 10 000 miejsc noclegowych.

W świetle polityki samorządu lokalnego kierunki rozwoju gminy wykazują trend proturystyczny. Gmina dysponuje *Strategią rozwoju turystyki*, razem z gminą Narol realizuje projekt „*Zwierzyńiec i Narol liderami rozwoju kultury i turystyki Roztocza*”. W ramach środków pomocowych Unii Europejskiej, w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej, trwają obecnie prace przy odtwarzaniu zabytkowego centrum Zwierzyńca wraz z nowym oznakowaniem turystycznym i ośrodkiem informacji turystycznej⁴.

Mając powyższe na uwadze, podjęte studia obejmujące problematykę oceny rozwoju turystyki przez mieszkańców wydają się zasadne i potrzebne, tak z punktu widzenia planowania przestrzennego i rozwoju gminy, jak i jakości życia mieszkańców.

3. Materiał i metoda

Wśród licznych modeli i koncepcji pozwalających ocenić postawę mieszkańców względem rozwoju turystyki zastosowanie znajduje model TIAS (Tourism Impact Attitude Scale – skala postaw wobec turystyki), zaproponowany jako wzorcowy schemat oceny rozwoju turystyki przez mieszkańców, opracowany przez S.V. Lankforda i D. Howarda [1994]. Model ten w literaturze zachodniej postrzegano jako uniwersalne narzędzie w studiach nad oceną skutków rozwoju turystyki w różnych warunkach i skalach zjawiska, m.in. Lankford [1994] w Oregonie i Waszyngtonie, Lankford i in. [1994] na Tajwanie, R. Rollins [1997] w Kolumbii Brytyjskiej. Wyniki powyższych studiów pozytywnie zaopiniowały podejście i konstrukcję narzędzia służącego do oceny postaw ludności miejscowej wybranego obszaru do rozwoju turystyki. Głównym narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu składający się z 20 pytań z wykorzystaniem 5-stopniowej skali postaw Likerta, od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 5 (zdecydowanie się zgadzam). Pytania dotyczyły postrzegania rozwoju turystyki przez społeczność lokalną w aspekcie ekonomicznym i kulturowym oraz jakości życia w obszarze recepcji turystycznej. Dodatkowo ankieta obejmowała 6 pytań o charakterze społeczno-demograficznym. W badaniach zastosowano analizę wieloczynnikową; uzyskany materiał opracowano za pomocą programu SPSS 15. Dobór próby był celowo-losowy.

4. Wyniki

Badania przeprowadzone przy wykorzystaniu wywiadu bezpośredniego standaryzowanego z wykorzystaniem kwestionariusza pozwoliły zgromadzić 244 ankiety. Średnia wieku respondentów wynosiła 45 lat. Kobiety stanowiły 49,7%, mężczyźni

⁴ Projekt „Odtworzenie zabytkowego centrum Zwierzyńca – serca Roztocza”.

50,3%. Grupę charakteryzowały następujące zmienne: 17,5% posiadało wykształcenie podstawowe, 32,2% średnie, policealne 16,0%, a 15,6% zasadnicze zawodowe. Przeważały osoby ze średnim wykształceniem. Mieszkańcy gminy Zwierzyniec za długość pobytu stałego wskazywali najczęściej od 11 do 50 lat. Większość nie należała do lokalnych organizacji społecznych.

W świetle wyników można stwierdzić, że respondenci na ogół pozytywnie odnieśli się do rozwoju turystyki na terenie gminy. Są oni zdania, że turystyka przy dużym wsparciu ze strony samorządu terytorialnego nadal będzie odgrywać ważną rolę w gospodarce gminy. Mieszkańcy nastawieni są proturystycznie tak dla rozwoju turystyki w skali lokalnej – gminnej, jak i regionalnej – województwa lubelskiego, co dla samorządu gminnego powinno być cenną wskazówką przy określaniu planów zagospodarowania przestrzennego oraz kierunków rozwoju funkcjonalnego gminy. Z drugiej jednak strony respondenci przeciwni są nowym atrakcyjnym i usługom turystycznym na terenie gminy. Oznacza to, że turystyka powinna się rozwijać w oparciu o atrakcje turystyczne już znajdujące się w przestrzeni turystycznej. W przyszłości rozwój nowych atrakcji, niepasujących ideowo do charakteru destynacji, może powodować konflikty wewnątrz społeczeństwa, a stosunkowo przyjazne nastawienie do turystów może przekształcić się w zubożenie lub wrogość.

Mieszkańcy na ogół przeciętnie oceniali korzyści z rozwoju turystyki i ich wpływ na jakość życia w obszarze recepcji turystycznej. Zdecydowanie najmniej pozytywnie wypowiedzieli się o rozwoju infrastruktury drogowej i zmian standardu życia w gospodarstwie domowym w związku z rozwojem turystyki (tab. 1).

Tabela 1. Analiza postaw wobec rozwoju turystyki

Atrybuty i wyłonione czynniki	Średnia ¹	Odchylenie standardowe	Ładunek czynnikowy
1	2	3	4
ROZWÓJ TURYSTYKI ² : średnia wartość – 3,94; współczynnik Alfa Cronbacha ³ – 0,865			
Uważam, że turystyka powinna być aktywnie wspierana w całym województwie.	4,19	0,95	0,807
Popieram rozwój turystyki chcę, aby stała się ważną częścią gospodarki miasta i gminy Zwierzyniec.	4,20	0,89	0,789
Uważam, że w miejscowości powinna być prowadzona polityka proturystyczna, sprzyjająca rozwojowi turystyki.	4,16	0,88	0,770
Jestem zdania, że gmina Zwierzyniec powinna nadal rozwijać się jako miejscowość turystyczna.	4,28	0,89	0,719
Sektor turystyki będzie nadal odgrywać ważną rolę w gospodarce gminy Zwierzyniec.	4,07	0,90	0,689
Jestem przeciwny nowym atrakcyjnym, które przyciągają więcej turystów.	4,01	1,15	0,590

Tabela 1, cd.

1	2	3	4
Uważam, że ważne jest opracowanie dokumentów uwzględniających aspekty zarządzania rozwojem turystyki na terenie miasta i gminy.	3,67	1,03	0,589
Ogólnie rzecz biorąc, korzyści z turystyki przeważają nad negatywnymi jej skutkami.	3,63	1,09	0,575
Długoterminowe plany rozwoju turystyki opracowywane przez Urząd Miasta i gminy mogą pomóc kontrolować negatywne skutki rozwoju turystyki w środowisku przyrodniczym.	3,68	1,00	0,512
Nadmierna liczba turystów spowodowała spadek jakości wypoczynku na terenie miejscowości.	3,51	1,17	0,501
ASPEKT JAKOŚCI ŻYCIA ⁴ : średnia wartość – 3,50; współczynnik Alfa Cronbacha ³ – 0,824			
Poprawiła się jakość życia dzięki inwestycjom w turystyczną infrastrukturę (restauracje, ścieżki rowerowe itp.).	3,79	1,04	0,737
Jakość obsługi mieszkańców w punktach usługowych polepszyła się z powodu rozwoju turystyki.	3,58	1,00	0,711
Z powodu rozwoju turystyki przedsiębiorcy lokalnej branży turystycznej oferują korzystne oferty pracy.	3,04	1,20	0,678
Dzięki turystyce polepszyła się oferta sklepów i możliwości zakupów.	3,63	1,10	0,659
Odkąd pojawiła się turystyka w miejscowości mam większe możliwości rekreacji.	3,83	1,06	0,632
Standard życia w moim gospodarstwie domowym jest wyższy z powodu turystów, którzy zostawiają tu pieniądze.	2,91	1,28	0,623
Rozszerzono ofertę lokalnych programów/usług rekreacyjnych w związku z rozwojem turystyki.	3,79	0,99	0,564
Jedną z najważniejszych korzyści płynących z turystyki jest jej wpływ na poprawę standardu życia na terenie miasta i gminy.	3,81	1,01	0,506
Władze miasta słusznie wspierały w ostatnich latach promocję turystyki.	3,39	1,12	0,484
Polepszyła się jakość dróg dzięki turystyce.	3,25	1,32	–

¹ średnia z odpowiedzi w 5-stopniowej skali Likerta; ² wyjaśnione 24,31% wariancji; ³ za rzetelną przyjmuje się skalę, której wielkość współczynnika > 0,7; ⁴ wyjaśnione 21,86% wariancji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Aby ocenić trafność skali (odpowiedniego znaczenia zmiennych), wykorzystano eksploracyjną analizę czynnikową. Jest ona metodą statystyczną pozwalającą sprawdzić, czy zmienne wskaźnikowe mogą być agregowane w jeden wskaźnik. Jeśli zestawy zmiennych wskaźnikowych identyfikują jedno wspólne zjawisko, wówczas można interpretować je w kategoriach badanego konstruktów [Brzeziński

2003]. Przeprowadzona analiza przy wykorzystaniu kryterium Cattela⁵ pozwoliła na wytypowanie dwóch czynników. Czynnik pierwszy (określił 24% wariacji), nazwany umownie „Rozwój turystyki” (RT), utworzono poprzez obliczenie średniej z odpowiedzi, które weszły w jego skład (wszystkie składowe uzyskały ładunek czynnikowy na poziomie minimum 0,400); ostatecznie do czynnika RT weszło 12 pytań (tab. 1). Czynnik drugi (pozwala na wyjaśnienie 22% wariacji), nazwany „Jakość życia” (JZ), utworzono analogicznie, biorąc pod uwagę pytania dotyczące aspektów jakości życia w obszarze recepcji turystycznej. Współczynnik alfa *Cronbacha* pozwolił dodatkowo sprawdzić rzetelność obydwu skal (tab. 1).

Z badań wynika, że postawy mieszkańców były pozytywne zarówno dla czynnika pierwszego, jak i drugiego. Mieszkańcy gminy Zwierzyńca pozytywnie postrzegają rozwój turystyki, jakkolwiek do oceny jakości życia na jej terenie podchodzili już bardziej neutralnie. Odnosząc uzyskane rezultaty badań do modelu Doxeya [1975], który zakłada, że postawy mieszkańców (euforia, apatia, irytacja, antagonizm) są zazwyczaj pozytywne w początkowej fazie rozwoju turystyki na danym obszarze, etap rozwoju turystyki na omawianym terenie można uznać w modelu 5-stopniowym (eksploracja, wprowadzenie, rozwój, konsolidacja, stagnacja) za początkowy (etap eksploracji/wprowadzenia), gdzie dominuje jeszcze faza euforii.

Tabela 2. Analiza regresji relacji pomiędzy zmiennymi

Zmienne niezależne	Beta	t-statistic
	Turystyka	
Skorygowane $R^2 = 0,020$, $F = 1,164$, $p = 0,327$		
Płeć	-0,081	-1,362
Wiek	-0,037	-0,355
Wykształcenie	-0,040	-0,585
Długość pobytu stałego	-0,078	-0,756
Przynależność do organizacji i stowarzyszeń	-0,066	-1,112
Zmienne niezależne	Aspekty jakości życia	
	Skorygowane $R^2 = 0,058$, $F = 3,524$, $p = 0,004$	
Płeć	-0,168	-2,861*
Wiek	0,041	0,399
Wykształcenie	0,110	1,641
Długość pobytu stałego	-0,087	-0,860
Przynależność do organizacji i stowarzyszeń	-0,072	-1,240

* $p < 0,05$; R^2 – stopień dopasowania modelu do danych; F , p – statystyka modelu i jej istotność.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

⁵ Kryterium Cattela jest jedną z metod określania liczby czynników; w przypadku skal pozwala sprawdzić, czy wariacja pierwszego czynnika jest wystarczająco wysoka.

W celu określenia zależności pomiędzy zmiennymi demograficznymi a wyznaczonymi czynnikami wykorzystano regresję wielokrotną (tab. 2). Badania dowiodły, że dla czynnika RT nie wykazano zmiennych istotnych statystycznie, natomiast dla czynnika JZ była to jedna cecha – płeć ($t = -2,861$, $p < 0,05$). Należy zwrócić uwagę na stosunkowo małą wartość R^2 . W przypadku czynnika RT zmienna „wykształcenie” wyjaśnia 2,0% wariancji, a dla czynnika JZ zmienne „wiek” i „przynależność do organizacji i stowarzyszeń” wyjaśniają 5,8% wariancji. Proponuje się zatem uwzględnienie w kolejnych badaniach innych czynników, np. osobistych korzyści z rozwoju turystyki, co umożliwiłoby otrzymanie szerszego spektrum analizy.

Dodatkowo sprawdzono, czy są istotne różnice w wynikach czynnika 1 i czynnika 2 pomiędzy kobietami i mężczyznami (tab. 3); wykorzystano tu test *t-Studenta*. Badania wykazały, że nie ma istotnych statystycznie różnic między mężczyznami i kobietami w przypadku czynnika pierwszego; zarówno badane kobiety jak i mężczyźni podobnie oceniali skutki rozwoju turystyki w gminie.

Tabela 3. Test t-Studenta odpowiedzi dla płci czynnika 1 i 2

Płeć	Średnia	<i>t</i>	<i>p</i>
Turystyka			
Kobiety	3,99	1,263	0,208
Mężczyźni	3,89		
Aspekty jakości życia			
Kobiety	3,63	3,110	0,002
Mężczyźni	3,38		

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

W przypadku „Aspektów jakości życia” badania wykazały istotne różnice ($p = 0,002$). Analizowane grupy uzyskały wyraźnie różne wyniki – kobiety odznaczały się istotnym statystycznie wyższym wynikiem (średnia 3,63) niż mężczyźni (średnia 3,38), co pozwala stwierdzić, że kobiety znacznie lepiej od mężczyzn oceniają badane aspekty jakości życia.

5. Podsumowanie

W polskiej literaturze przedmiotu rozważania opinii mieszkańców na temat rozwoju turystyki stanowią stosunkowo ważny poligon badawczy. Omówione badania wykazały, że w studiach lokalnych w kraju nad skutkami rozwoju turystyki dotychczasowe analizy dotyczyły najczęściej aspektów ekonomicznych i środowiskowych oraz społeczno-kulturowych, przy wykorzystaniu stosunkowo prostych kwestionariuszy ankiet. W świetle badań model TIAS w warunkach polskich może stanowić nowe, zaawansowane narzędzie badawcze oceny percepcji rozwoju tury-

styki przez jej mieszkańców. Model ten dostarcza także empirycznych dowodów na poparcie założeń modelu Irridex. Ponadto wyniki badań dostarczają szczegółowych charakterystyk postaw mieszkańców wobec turystyki na terenie gminy Zwierzyńiec. Wynika z nich, że mieszkańcy są w większości pozytywnie nastawieni do rozwoju turystyki w gminie. Popierają dalszy jej rozwój, wspierany przez władze, oraz są zdania, że miejscowe plany i dokumenty strategiczne powinny uwzględniać aspekty rozwoju turystyki, by zachodził on zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego.

Przeprowadzona analiza czynnikowa pozwoliła wyłonić dwa czynniki – rozwój turystyki oraz jakość Życia. Na jej podstawie można stwierdzić, że wśród niezależnych zmiennych demograficznych, w czynniku jakość życia (JZ), tylko płeć miała zauważalny wpływ na uzyskane wypowiedzi – kobiety znacznie lepiej oceniały jakość życia na terenie gminy.

Studia tego rodzaju powinny być kontynuowane w celu testowania, modyfikacji i udoskonalania modelu w innych poligonach badawczych, charakteryzujących się różnym poziomem rozwoju funkcji turystycznej i rozwoju gospodarczego. Wydaje się, że w przyszłości studia takie mogłyby uwzględniać osobiste korzyści, jakich mieszkańcy doświadczają w związku z rozwojem funkcji turystycznej ich miejscowości.

Literatura

- Alejsiak W., Winiarski R., *Perspektywy rozwoju nauk o turystyce*, [w:] *Nauki o turystyce*, red. R. Winiarski, "Studia i Monografie AWF" 2003, nr 7.
- Ap J., *Residents' Perceptions of Tourism Impacts*, "Annals of Tourism Research" 1992, no. 19.
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Butler R.W., *The concept of the area cycle evolution. Implication for management and resources*, "Canadian Geographer" 1980, no. 24 (1).
- Choi H.C., Sirakaya E., *Sustainability indicators for managing community tourism*, "Tourism Management" 2006, no 27.
- Doxey G.V., *A causation theory of visitor resident irritants: Methodology and research inferences*, The Impact of Tourism, Sixth Annual Conference Proceedings of the Travel Research Association, San Diego 1975.
- Dziedzic E., *Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 1998.
- Gogolewska H., *Zmiany kulturowe w kaszubskich wsiach turystycznych*, „Problemy Turystyki” 1990, nr 3/4.
- Gryszel P., *Wpływ turystyki na warunki życia mieszkańców obszaru recepcji turystycznej na przykładzie Świeradowa-Zdroju*, [w:] *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo. Samorząd. Współpraca*, red. A. Rapacz, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław 2011.
- Gunn C.A., *Tourismplanning*, Taylor&Francis, New York 1988.
- Jafari J., *The scientification of tourism*, [w:] *Hosts and Guests Revisited*, red. V.L. Smith, M. Brent, Cornell University, New York 2001.

- Jafari J., *Research and scholarship: the basis of tourism education*, "Journal of Tourism Studies" 1990, no. 1(1).
- Jurowsky C., Uysal M., Williams D., *A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism*, "Journal of Travel Research" 1997, no. 36.
- Kachniewska M., *Funkcja turystyczna jako determinanta jakości życia na wsi*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis Oeconomica” 2011, nr 288 (64).
- Komorowska K., *Turystyka a społeczności lokalne – przykład tatrzański*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003, nr 3.
- Kosmaczewska J., *Wpływ agroturystyki na rozwój ekonomiczno-społeczny gminy Poznań*, Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań 2007.
- Krukowska R., Józwiak M.J., *Cultural heritage of Zwierzyniec*, [w:] *Cultural Landscapes of the Lublin Upland and Roztocze*, red. E. Skowronek, W. Wołoszyn, T. Speck, K.M. Born, kartpol, Lublin 2006.
- Kurek W., Mika M., *Turystyka jako przedmiot badań naukowych*, [w:] *Turystyka*, red. W. Kurek, PWN, Warszawa 2007.
- Lankford S.V., *Attitudes and perceptions toward tourism and rural regional development*, "Journal of Travel Research" 1994, no. 31 (3).
- Lankford S.V., John S.Y., Chen W., *Tourism's Impacts in the Penghu National Scenic Area, Taiwan*, "Tourism Management" 1994, nr 15 (3).
- Lankford V., Howard D., *Developing a tourism impact attitude scale*, "Annals of Tourism Research" 1994, no. 21.
- Latkova P., Vogt C.A., *Residents' attitudes toward existing and future tourism development in rural communities*, "Journal of Travel Research" 2012, no. 51.
- Majdak P., *Jakość życia mieszkańców obszarów turystycznych w świetle koncepcji rozwoju zrównoważonego*, [w:] *Jakość życia: aspekty turystyczne i rekreacyjne*, red. M. Drużkowski, Małopolska Wyższa Szkoła Zawodowa im. J. Dietla w Krakowie, Kraków 2011.
- Marody M., *Sens teoretyczny a sens empiryczny pojęcia postawy*, PWN, Warszawa 1976.
- Mazurkiewicz L., Kowalczyk A. (red.). *Społeczności lokalne a turystyka. Aspekty społeczne, kulturowe, ekonomiczne*, Wydawnictwo AWF, Warszawa 2008.
- Niezgoda A., *Badanie opinii mieszkańców Poznania dotyczących rozwoju funkcji turystycznej*, [w:] *Sposoby mierzenia i uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznej miasta*, red. G. Gołębski, Wydawnictwo UE w Poznaniu, Poznań 2011.
- Niezgoda A., *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2006a.
- Niezgoda A., *Rola mieszkańców obszaru recepcji turystycznej w rozwoju turystyki zrównoważonej*, [w:] *Gospodarka turystyczna a grupy interesu*, red. S. Wodejko, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006b.
- Nunkoo R., Ramkissoon H., *Power, trust, social exchange and community support*, "Annals of Tourism Research" 2012, no. 39.
- Perdue R.R., Long P.T., Allen L., *Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes*, 1987, no. 14.
- Przeclawski K., *Człowiek a turystyka – zarys socjologii turystyki*, Albis, Kraków 1996.
- Przeclawski K., *Humanistic Foundation of Tourism*, IT, Warszawa 1986.
- Przeclawski K., *O socjologiczne wyjaśnienie zjawiska turystyki*, „Problemy Turystyki” 1991, nr 3-4.
- Przeclawski K., *Turystyka a świat współczesny*, Wydawnictwo UW, Warszawa 1994.
- Rollins R., *Validation of the TIAS as a Tourism Tool*, "Annals of Tourism Research" 1997, no. 24 (3).
- Słownik Języka Polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 1979.
- Strategia rozwoju turystyki Gminy Zwierzyniec*, oprac. R. Drozdowski, M. Morchat, A. Zakrzewska, Profits Sp. z o.o., Poznań 2010.

- Thomas W.J., Znaniecki F., *Polish Peasant in Europe and America*, t. I, University of Illinois Press, Urbana–Chicago 1918-1920.
- Tucki A., *Potencjał turystyczny regionu lubelskiego*, „Annales UMCS. Sectio B” 2009, vol. 64.
- Tucki A., *Propozycja regionalizacji turystycznej województwa lubelskiego*, „Folia Turistica” 2010, nr 21.
- Vargas-Sanchez A., Porrás-Bueno N., Plaza-Mejía A., *Understanding Residents’ Attitudes toward the Development of Industrial Tourism in a Former Mining Community*, “Journal of Travel Research” 2009, no. 47.
- Warszyńska J., *Główne problemy badawcze geografii turystyki*, „Turizm” 1999, t. 9, z.1.
www.stat.gov.pl.

EVALUATION OF RESIDENTS’ ATTITUDES TO TOURISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF ZWIERZYŃCIEC

Summary: This research focuses on residents’ perception of tourism development, identifying the nature of benefits associated with tourism. This study examined the relationship between socio-economic and demographic attributes of local residents and their attitudes towards tourism. The study was conducted in a small rural community (Zwierzyńiec, Roztocze region) where tourism is still at its emerging stage. Based on a survey of 244 local residents, tourism impacts were assessed by a 20-item tourism impact attitude scale (TIAS – Lankford, Howard 1994) which measures both belief and affect towards the attributes. The factor analyses resulted in a 2-factor solution – Tourism development and Quality of Life. The study also identified whether there was any significant differences between demographic variables and residents’ attitudes towards tourism by the analysis of variance.

Keywords: rural community, resident’s attitude, TIAS, tourism development.